

ÉRSEK-BÜNÖZŐ

Irta: Ferenczi Gábor

A zágrebi usztasa per azokat a gonosztevőket állította a bíróság elé, akik földalatti mozgalommal törtek az új Jugoszlávia államrendjére. A vádlottak egyik csoportjához tartoztak Liszák Erih, a független Horvátország — Nezavisna Država Hrvatska (NDH) — rendőrfőnöke, Sálícs Iván káplán, az érsek személyi titkára, Simecski Joszip plébános, volt usztasa tiszt, dr. Gulin Pavao állatorvos, a szlovén légió tagja, Crnkovics Joszip, az usztasa-krizsár mozgalom összekötőtisztje és Márics Anton esperes-plébános, usztasa százados. Valamennyien szövetkeztek, hogy az országban rejtőzködő és terrormozgalmakra készülődő usztasa-krizsár csoportcskákat megszervezik, élelmiszerral, fegyverrel, lőszerrel, ruházattal, pénzzel és gyógyszerekkel ellátják, akcióikat összekötik, irányításukat az érseki palotán keresztül központosítják, gondoskodnak az országba beszőkő usztasák elrejtéséről és arról, hogy ezek eljussanak a csoportcskákhöz azok megerősítésére. Mindezen mozgalomnak a központjában az érseki palota állott, a szervezkedés és a krizsár terrorcsoportok minden szála az érsekséghez vezetett és már magábanvéve az a megjelölés, hogy ezeket krizsároknak — keresztészeknek — nevezték el, mutatta: a szervezkedés egyházi jellegű, irányítású és egyházi személyek közreműködésével tartják fent.

A vallomások és összegyűjtött okmányok a zágrebi érseki palotát tüntették fel központként és habár Sálícs nagy buzgalommal vállalta magára a bűnöket, egyetlen pillanatig sem hitte el senki, hogy a kis érseki titkárocská saját hatáskörében merészelte az egész terrorservezkedést irányítani. Nyilvánvaló volt, hogy sokkal hatalmasabb személy áll mögötte, akinek rendelkezésére áll a papi kar, a kolostorok és lakóik, az egész egyházi vagyon. Ez a hatalmas személyiség — az egybehangzó vallomások szerint — Sztepinác Alojzije dr. zágrebi érsek volt.

A vádlottak második csoportjába túlnyomórésztben ferencrendi barátok tartoztak. Az élen Martincsics — Modeszto szerzetes — a jugoszláviai ferencrendi kolostorok helytartója és Margetics — Fra Mermerto — a zágrebi, ferencrendi kolostor rendfőnöke állott. A házkutatásnál a kolostorban, a süketnémák gyónóterme alatti kriptákban, csontvázak és földtakaró alatt megtalálták azt a huszonhét láda aranyat és ékszert, amit az usztasák a jaszenováci táborba hurcolt százezretről raboltak el. Ezt a vagyont szánták a krizsár-mozgalom szervezésére. A rejtegetésre dr. Sztepinác Alojzije adott utasítást és az itt megtalált iratok szükségessé tették, hogy az érseki palotában is házkutatást tartsanak. Az érseki palotában, a pince gondosan elzárt részeiből előkerültek az usztasa külügyminisztérium egész levéltára, a krizsár-szervezkedés levéltára, sőt az érsekség külföldre küldött jelentéseinek másolatai is, amelyek megmutatták, milyen szerepe volt az érseknek, Sztepinác Alojzijének a krizsár-mozgalomban hogyan támogatta teljes erejével az usztasa-államot, az NDH-t és hogyan igyekezett feltámasztani dr. Macsek Vlatko, a horvát parasztpárt árnuló vezérének vezetésével az új usztasa-államot.

Nyilvánvaló volt tehát, hogy Sztepinác érsek külön politikai irányzatra tért és beleavatkozva a papi hivatásával összeegyeztethetetlen napi politikába olyan tevékenységet fejtett ki, amit a büntetőtörvénykönyv az államrend ellen irányuló főbenjáró bűnnek minősít. Világos

volt azonban az is, hogy Sztepinác személyén keresztül a zágrebji usztasa per kilép a belpolitikai keretből, ahova a horvát nép állította és nemzetközi jelentőségűvé válik azoknak a nemzetközi reakciós erőeknek a révén, akik Sztepinác Alojzije mögött állnak.

Az alkotmány értelmében a törvény előtt mindenki egyenlő. Ennek az elvnek a feladása Sztepinác érsekkel szemben pusztán azért, mert kiemelkedő papi személyének érintése nemzetközi és belföldi bonyodalmakkal járhat, nemcsak a demokrácia gyengeségét tanúsítaná, hanem további fokozott tevékenységre serkentené mindazokat akik Sztepinác hivatalán keresztül a nemzetközi reakció érdekeit akarták érvényesíteni és erre a célra indították el a krizsár-mozgalmat. Ennek a mozgalomnak nemcsak a néptömegek terrorizálása, belső zavarok támasztása és a népek közötti egyenetlenség, gyűlölködés, a testvéri egység eszméit megtagadó viszálykodás szitása volt, hanem az is, sőt elsősorban az, hogy olyan belső rendetlenséget támasszon, amely okot ad fegyveres külföldi beavatkozásra a jugoszláv népakarattal és népurallommal szemben. Sztepinác letartóztatása egycsapásra elvágta ezt az egész mozgalmat, amely mögött kétséget kizáróan dr. Macsek Vlatko, a trónfosztott király és társai állanak, a Vatikán és a nemzetközi reakció pénzével. Nem arról volt szó csupán, hogy a demokráciának meg kell mutatnia erejét és bátorságát — hiszen ezt a jugoszláv demokrácia a harcokban éppen eléggé megmutatta — hanem arról, meg kell mutatni a nemzetközi és a belső reakciónak egyaránt, hogy Jugoszlávia következetesen, kíméletlenül és a bűnös személyek által betöltött állás magasságára való tekintet nélkül ragaszkodik a demokratikus elvek érvényesítéséhez ha a nép és a népi állam érdekeiről van szó.

Ugyanehhez a szemponthoz tartozott az a kérdés is, hogy meg kell látnia a katolikus hívők tömegének, hogy Sztepinác Alojzije saját személyében és nem mint érsek ítel. Hogy nem az egyház és egyházi személyek üldözéséről van szó és nem azért vonják felelősségre, mert magasrangú katolikus pap, hanem éppen azért, mert megtagadta a kánonjogi szabályokat, meghazudtolta az egyházi tanításokat és népelénekes cselekedeteivel ellenségévé vált saját hívőinek is.

Az egyszerű ember számára maga Sztepinác Alojzije szolgáltatta a bizonyítékok egész tömegét. Meglepő volt, milyen hirtelenséggel táruult fel teljes mélységében és szélességében az a szakadék, amelyet Sztepinác Alojzije támasztott önmaga és az alsóbb papság között népelénekes magatartásával. Az alsóbb papságnak az a része, amely valóban a néphez tartozik, több mint egy évtizede érezte ezt a szakadékot, amely a népfelzabardító mozgalom idején még mélyebbé vált. Ez az alsóbb papság, amely együtt él a falvakon a néppel, együtt gondolkodik vele és hozzá tartozik, látta, hogy a nép más irányba halad, mint amerre Sztepinác akarja terelni. Látta, hogy a nép mást akar, mint amit a főpapság igyekszik ráerőszakolni.

Amikor tehát előbukkantak azok az okmányok, amelyek Sztepinácnak az usztasa mennyországban — ő nevezte így egyik 1941-ben kiadott pásztorlevelében — vállalt szerepét tárták fel, amikor elhangzott Liszák, Sálics és a többiek vallomása, amikor a közbíró egy heti vizsgálat után betértesztette a bíróság elé könyvtárakra menő súlyos bizonyítékait, az alsóbb papság és a nép egyaránt megérezte, megértette és elfogadta, hogy nem az érsek, nem az egyház és nem a papság képviselője került a vádlottak padjára, hanem Sztepinác Alojzije aki:

még a jugoszláv fegyverletétel előtt megteremtette kapcsolatait Pavelics Antunnal és Kvaternik Szilávkóval, az usztasa ország vezetőivel, összeköttetésbe lépett a megszálló német és olasz hatóságokkal, főpapi befolyásával, egyházi kiáltványok és pástorlevelek kiadásával — minden erejével — támogatta az usztasa ország megszervezését, igyekezett elhárítani minden elenállást és ezzel lehetővé tette a külföldről behozott maroknyi usztasacsoportnak, hogy megszervezze birodalmát;

a megszállás négy éve alatt teljes erkölcsi támogatást nyújtott az usztasáknak, megáldotta fegyvereiket, nyilatkozataival további vérengzésekre buzdította őket, soha egyetlen szóval sem igyekezett felhasználni befolyását a tömegmészárlások megakadályozására. Az alsóbb papságot is arra ösztökélte, hogy a legmesszebbmenően támogassa az usztasállamot;

tábori püspöki rangban, az NDH elismerése hiányában, cím nélkül, elvállalta a tábori püspöki munkakört, élére állt az usztasa egységek mellett működő »lelki gondozók«, tábori papok karának és irányította őket abban, hogy a tömegmészárlásokat elősegítsék, az egyházi feloldozást a legelvetemültebb gonosztevőknek is megadják és esetleg maguk is résztvegyenek a mészárlásokban;

tudomásul vette, támogatta és elősegítette a szerb ség kényszer-átkezesztését a katolikus vallásra, türte, hogy a megkeresztelést megtagadókkal szemben a legborzalmasabb kegyetlenkedéseket alkalmazzák. Rómába nagy diadallal jelentette, hogy a »hit terjesztése sikeresen halad előre és a keresztesháború eredményeképpen 240.000 ember áttért a katolikus vallásra«, türte, sőt a bűnök alóli feloldozás megadásával elősegítette az ehurcolásokat, a jaszenovói tábor embertelen kegyetlenségeit;

diplomáciai úton és a Vatikán befolyását igénybevéve mindenképpen meg akarta menteni az usztasa államot és amikor az már összeomlás előtt állott, közbelépett, hogy a Vatikánt nyerje meg közvetítésül a szövetségesek felé Pavelics államának fenntartásához;

szövetkezett Mihailovics Drázsával, Macsek Vlatkóval és Pavelics Antunnal, akik között a közvetítő szerepét játszotta, hogy a népfelszabadító mozgalom diadalmas előnyomulásának feltartóztatását megszervezze;

az egész idő alatt arra buzdította papsága útján az usztasa hóhérok századait, harcoljanak a végsőkig a népi mozgalom, a népfelszabadító seregek ellen és ennek sikere reményében a legszorosabb együttműködésben állott a német és olasz megszállókkal, akiket minden tekintetben kiszolgált;

az összeomlás pillanatában, mint Macsek és Pavelics bizalmi embere, neki kellett volna átvennie az ideiglenes hatalmat;

joztalan anyagi előnyök gyűjtésére fosztogatta a pravoszláv népet és kolostorokat, elvételte a pravoszláv templomokat és egyházi vagytonokat, saját birtokát ezekből a va-

gyonokból a leggazdagabban felszerelte, ennek ellenére amikor éhező partizángyerekek ellátásáról volt szó, megtöltötte még azt is, hogy a Zágreb lakosságától a gyermekek részére összegyűjtött élelemből és pénzből bármit is juttassanak az éhezőknek:

szervezte és irányította a Karitás néven hírhedtté vált intézményt, amely jótékony mozgalmak címén hatalmas összegeket harácsoltt össze, hogy vezetőségi tagjait anyagilag támogassa, ugyanakkor a vezetőség olyan erkölcstelen életmódot folytatott, hogy a vezetőségben álló apácák és papok érseki tilalom ellenére elhagyták az intézményt:

irányította és uszításra használta fel az egyházi sajtót, amely közvetlen felügyelete és vezetése alatt állott.

Ezek csupán a háborús bűnei, amelyek közül soknak a kezdete viszonyúlik a háború előtti időszakra. Sztepinác azonban nem elégedett meg ezzel. Pásztorleveleket bocsátott ki, nem annyira a belföldi hívők számára, akik jól tudták, hogy azok hazugságokat tartalmaznak, hanem a külföldi reakció félrevezető tájékoztatására. Pásztorleveleiben a leg súlyosabb rágalomokkal illette a népuralmat, a néphatóságokat és olyan hangulatot terjesztett az alsóbb papság körében, mintha a népuralom csak ideiglenes volna, amelyet a külföldi beavatkozás és az usztása birodalom visszaállítása követ. Ezzel elérte azt hogy sokan a jóhiszemű papok és hívők közül nem merték eredeti szándékukat követni és a néphatóságokat támogatni, hanem visszahúzódva, passzív magatartást tanúsítottak, sőt esetleg cselszövésekre is vállalkoztak. Ezzel áll szoros összefüggésben a földalatti krizsármozgalom szervezkedése. Ennek tagjai külföldről érkeztek az országba, különböző külföldi usztása gyűjtőtáborokból. Első útjuk mindenkor az érseki palotába vezetett, amely élénk levélbeli összeköttetésben állott Macsekkel és az usztása táborokkal. A papok, kolostrok rejtgették az usztasákat, papok, szerzetesek és apácák vállalkoztak arra hogy az erdőbe húzódo krizsár-csoportcskák ellátását biztosítják, ugyanezek közvetítették a parancsokat az érseki palotából és a jelentéseket az érseki palotába, ahonnan azok — nyilván — külföldre jutottak. Sem a szervezést, sem a külföldre küldött jelentéseket Sális érseki titkár nem vállalhatta és végezhette, még kevésbé azt, hogy Simecski az érseki palota kápolnájában áldjameg a krizsár-zászlót. Sális erről azt vallja, hogy jelentette az érseknek, aki helyeselte azt. Ezen a ponton kerül egymással szembe az érsek és titkára és ezen a ponton bukik meg az a gyanús, sőt már nem is gyanús megállapítás, hogy nem Sztepinác, hanem titkára állott a földalatti mozgalom középpontjában.

★

Ha az ember végigvezeti Sztepinác egész vonalát, a bizonyítékokon felül ésszerű az a következtetés, hogy Sztepinác volt a központi személy. A világháborúban dobrovoljac volt, a háború után Sándor király támogatásával kerül a jezsuita vezetés alatt álló Germánus-papneveldebe, ahová csak a főpapoknak szánt, kiemelkedő képességű papok jutnak. Habár Sztepinácot képességei nem emelték ki olyan különösen, a Vatikán-jónak látta a pravoszlav Sándor király emberét felhasználni és Bauer akkori zágrebi érsek mellé helynöknek kinevezni, mert azt remélte, hogy személyén keresztül kieszközli a konkordátumot. Ahogyan dr. Macsek Vlatko közvetlen környezete a sovinszta gyűlölködés horvát nemzeti államát akarta megszervezni — Mussolini és Hitler példái nyomán — Sztepinác is ezt az irányzatot képviselte

és ezzel, kilépve egyházi feladatainak köréből, a napi politikába avatkozott. A konkordátumot megkötötték, de törvénybeiktatása elbukott a pravoszláv egyház és a népi tömegek ellenállásán.

Amint a háború kitört, a fegyverszüneti szerződést még alá sem írták, már sietett a németek által ideszállított Kvaternikhez és Pavelicshoz, majd kiadta pásztorlevelét, amelyben azt állította: *»Végre bekövetkezett, amiről a horvát nép évszázadok óta álmodott. Az usztasa ország a földi menyország.«* Az egész idő alatt a legszorosabban együttműködött az usztasa vezetőséggel, sőt ő volt az, akinek a személyében annyira megbíztak, hogy az összeomláskor át kellett volna vennie a hatalmat. Nyomban a felszabadulás után megkezdte aknamunkáját a fiatal népi állam ellen és szövetkezett a külföldre menekült népellenes vezérekkel, pásztorleveket adott ki, amelyekkel a népuralom ellen lázított és végül mindaz, ami a földalatti mozgalomban a népuralom ellen megindult, az érseki palotában szerveződött.

Ha mindezeket a mozzanatokat egymás mellé állítjuk, nem maradhat fent kétség affelől, hogy Sztepinác volt a népellenes terrorakciók központi személyisége és nem Sális a titkára.

Sztepinác Alojzije a tárgyaláson eléggé különösen viselkedett. Külső látszattal igyekezett megőrizni. Arra az álláspontra helyezkedett, hogy személyében az egyház ül a vádlottak padján és a legsúlyosabb bizonyítékokkal szemben is azt hangsúlyozta, hogy a lelkiismerete tiszta. Ez a nagymosásban se tisztára mosható lelkiismeret egészen különös. Bűnök, hétszázezer ember halálrakínzására adott bűnbocsánat, a népakarattal szemben szervezett terrorcselekedetek ellenére is tiszta maradt, habár a többi vádiottak mind azt mondják, hogy Sztepinác bűnbocsánata és buzdításai nélkül sohasem vemedtek volna a borzalmas bűntényekre. Liszák is tisztának érzi lelkiismeretét — mint az elnök kérdésére kijelentette — pedig ő volt a főnöke annak a rendőrségnek, amely az embereket Jaszenovára hurcolta és ott naponta ezrével lemészárolta. Ez a lelkiismeret azt mutatja, hogy Sztepinác egyáltalán *nem méltó arra a fogadalomra, amit a pap jelent a hívők szemében.* Biznyítja, hogy Sztepinác a nép ellen törve *megtagadta az egyházi szabályokat, megtagadta a szeretet, jószág és testvériség hirdetését,* ami papi kötelessége és ami talán a legkevesebb, amit egy főpaptól elvárhatnak. A tárgyaláson tanúsított magatartása is, azt mutatta, hogy egyáltalán nem áll hivatása magaslatán és egyáltalán nem egyházi, hanem politikai szempontból cselekedett. Azt állította, hogy elvi okokból nem kíván védekezni. Minden kérdésre azt felelte, nem kíván válaszolni, de záróbeszédében majd rávilágít a kérdésekre. Amikor azonban sarokbaszorították, akkor nagyon is védekezett, még hozzá úgy, ahogyan közönséges bűnözők szoktak: minden felelősséget igyekezett másra hárítani. Első, 1941-es pásztorlevelét az együttműködés érdekében azért adta ki, mert Macsek, akit ő a horvát nép vezérének tart, hasonló szellemű politikai kiáltványt adott ki, ezért tehető Macsek felelős. Tagadja azt, hogy felelős a bűnöző papok bűneiért; mindenki feleljen a maga bűneiért — jelenti ki akkor, amikor az alsóbb papok sorban hivatkoznak pásztorlevelére és egyházi utasítására, amely bűnre buzdította őket. Azt állítja, egyáltalán nem tudott arról, hogy a tömeges megkeresztelések kényszerkörülmények között történtek. *»Mindenkinek alkalma volt józanul megfontolni és szabad akaratából határozni. át akar-e térni a katolikus vallásra«* — mondja cini-

kusan akkor, amikor a Vatikán is kétségbevonta, hogy azok a likai és szlavóniai parasztok, akik tizenhárom évszázadon keresztül minden török kényszer, minden egyházi üldözés és türelmetlenség, minden külső erőszak ellenére megtartották pravoszláv vallásukat, most egyszerre »józan megfontolás és szabad elhatározás« alapján át akarnak térni a katolikus vallásra. Tagadja azt is, hogy a kolostorokat fosztogatta, habár elismeri az aláírását olyan okmányokon, amelyekben Pavelicstől kérte pravoszláv kolostorok átadását »az egyház anyagi javának« érdekében.

Záróbeszédében arra az álláspontra helyezkedett, hogy itt elvi harc folyik az egyház és az állam között. De mindjárt védekezett is és azt állította, hogy a harc eszközeiben sohasem szegte meg a kánonjogi szabályokat. Szerinte a harc nem az evett nagybirtokok miatt folyik, hanem azért, hogy az egyház érdekeit és jogait lelki téren megvédelmezze. Hivatkozik az iskolai hitoktatás kérdésére. Azt nem veszi tudomásul, hogy a hitoktatásra 230 ezer katolikus gyermek jelentkezett, ami kétségtelenül azt jelenti, hogy nem volt velük szemben semmiféle megfélemlítés. Valóban támadtak nehézségek az iskolai hitoktatás körül, de nem a néphatóságok, hanem az egyház részéről. Mindaddig, amíg a papság nem veszi tudomásul, hogy az egyház és az állam különvált, amíg nem fogja fel hogy a hittanórák nem lehetnek politikai félrenevelő tanfolyamok előadásai, addig nehézségek lesznek a hitoktatás körül. Azokat a hittanórákat azonban, amelyeken az egyház tanításait adják elő, amelyek megmaradnak a vallási keretekben, senki sem zavarja és akadályozza, mert hiszen a jugoszláv demokrácia egyik alaptétele a szabadság, köztük a vallásszabadság is.

Sztepinác elvi harcnak nyilvánította pásztorlevelét és egyházüldözésnek tartotta azokat az ítéleteket, amelyekben papokat vontak felelősségre, továbbá a saját bűnperét is. Amikor azonban az elnök felszólította, mondjon egyetlen olyan esetet, amikor igazságtalanul ítélték el papokat, Sztepinác néma maradt. Az elítélt papok usztasák voltak, akik levetették papi köntösüket, tisztí egyenruhát öltöttek és élére álltak a szerbség, zsidóság és cigányok nagy tömegeit borzalmas kegyetlenséggel lemészárló usztasa pribékeknek. Közülük csak azokat ítélték el akik ellen kétségtelen bizonyítékok merültek fel, hogy elhagyták papi hivatásukat és a hóhérpályára léptek, akár szavakkal, akár tettekkel. Éppen Sztepinác kötelessége lett volna, hogy ezeket a papi hivatásukról megfélemlített papokat üldözze és átadja a hatóságoknak, az egyház átkával megbélyegezze és a hívők előtt kipelengérezze, mint az egyház tanainak megtagadói. Sztepinác azonban egyetértett ezekkel a hóhérokkal, akik pravoszláv templomokba mentek, hogy saját kezükkel öljék a másvallásúakat akik a jaszenovói táborba jártak, hogy nőket, gyermekeket, agmastyánokat mészároljanak le. Ő maga élt vissza az egyház hatalmával, ő tagadta meg az egyház elveit amikor ezeknek a gonosztevőknek bűnbocsánatot adott.

Sztepinác tehát nem mint pap, nem mint érsek és legkevésbé mint az egyház képviselője került a vádlottak padjára. Nem elvi szempontokból állította a bíróság az államhatalom erejével, hanem közönséges politikai bűnözőként vonja felelősségre maga a nép. Az egyházat senki sem üldözi és a papságot, mint testületet éppen olyan olyan kevéssé. De ha bűnről van szó, akkor felelnie kell annak is — természetesen saját személyében — aki a legmagasabb papi méltóságot tölti be, mert Jugoszláviában a törvény előtt mindenki egyenlő és senki sem bujhat ki érseki köntösével sem a felelősség alól. A katolikus egyházi vezetős-

ben ma sok olyasmi van, ami ellenkezik a demokrácia szellemével. Ugyanaz a Vatikán, amely sohasem kelt védelmére a gyűjtőtáborok tömegmészárlásainak, most megmenteni igyekszik a tömegek hóhérait. Ugyanaz a Vatikán, amely megáldotta a szovjet ellen induló olasz és spanyol seregeket, ma folytatja a fasizmus támogatását. Minden erejével a fasizmus feltámasztására törekszik és erre elsősorban egyházi befolyását használja fel. Érthető, ha azok a demokráciák, amelyek millió emberéletet áldoztak a fasizmus legyőzésért, amelyek fel akarták szabadítani a legnagyobb áldozatok árán is az emberiséget a fasiszta erőszak és elnyomás alól, helytelenítik a Vatikánnak ezt a magatartását. Jugoszlávia, mint a demokráciák élharcosainak egyike, szintén ellenzi ezt a vatikáni politikát, amely nyíltan is szembefordul a népakarral, de az egyházat magát nem teszi felelőssé a helytelen politikáért.

Az alsóbb papság nyilatkozatai legjobban mutatják, milyen mély szakadék tátong a nép mellett álló alsóbb papság és a saját politikai eszméit a népre erőszakolni akaró főpapság között. Ezek az egyszerű falusi papok hangoztatják, hogy a nép bűnösnek tartja Sztepinác Alojziet a maga személyében és megbüntetését kívánja nemesak azért, amit a nép ellen, hanem azért is, amit az egyház és az egyházi tanok ellen vétett.

A zágrebi legfelsőbb bíróság, amely Sztepinácot felelősségre vonta, a nép nevében ítélkezett és ítélete Sztepinác Alojzije bűnös személyének szólt, akit ki kell küszöbölni abból a társadalomból, amelyben a nép uralkodik és amelyben Sztepinác gyűlölködő, népellenes mesterkedéseinek nem szabad többé megzavarnia az egységet és testvériséget.

*****

A SOVINIZMUSRÓL

Irta: Gamsz András

Úton-útfélen beszélnek a fasizmusról. Kevés olyan szó van, amelyet olyan sűrűn használnak ma, mint azt a szót, hogy fasizmus. És mégis még nagyon sokan nincsenek tisztában azzal, hogy mit jelent ez a szó.

Azt tudjuk és az közismert is, hogy a fasizmus a nagytőke diktatúrája. Mikor a kapitalizmus utolsó korszakában, a gazdasági és társadalmi válság olyan fokra jut, hogy a nagytőke veszélyeztetve érzi helyzetét, bevezeti a legkövetkezetesebb politikai diktatúrát és terrort. A nagytőke, hogy tömeget szerezzen magának, hamis, hazug hírveréssel igyekszik megszerezni magának azokat a néprétegeket, amelyek elégedetlenek társadalmi helyzetükkel, de amely helyzetbe őket maga a nagytőke sodorta, így különösen a kispolgárságot. A múlt példám azonban láttuk, hogy a fasizmusnak sikerült megszerezni sokszor a lezüllött szegény néprétegek, az elcsüggedt munkanélküliek és egyéb lecsúszott, tönkrement sorsok képviselőit is. Emlékezzünk például arra, hogy Franko leg híbb katonái a spanyol polgárháborúban a spanyol idegenlégió tagjai voltak, amelyek az orosz felhőrgárdista emigránsokon kívül a világ nemzetközi kinasztítottjaiból tevődtek össze. Pavelics legvérengzőbb usztasái nagyrészt a legnyomorúságosabb, legfelvilágosulatlanabb, legelnyomottabb boszniai muzulmán parasztokból alakultak, akiknek társadalmi helyzetüknél fogva legkevésbé volt érdekük a fasizmus, stb.

Azonban, ha meg is tudjuk szavakkal határozni mi a fasizmus, még